

**Piotr Bajor**

Uniwersytet Jagielloński,  
Kraków

## **Uwarunkowania i rozwój sytuacji demograficznej Ukrainy po 1991 r.**

---

Po rozpadzie Związku Radzieckiego w 1991 r. Ukraina była jednym z najludniejszych państw w Europie, z liczbą ludności wynoszącą prawie 52 mln ludzi. W kolejnych latach pojawiło się w tym państwie wiele czynników, które negatywnie wpłynęły na jego sytuację demograficzną i doprowadziły do wystąpienia zjawiska depopulacji. Celem prezentowanego artykułu jest analiza tych czynników oraz przedstawienie najważniejszych problemów wpływających na współczesną sytuację demograficzną państwa ukraińskiego.

### **Kryzys demograficzny w Ukrainie po 1991 r.**

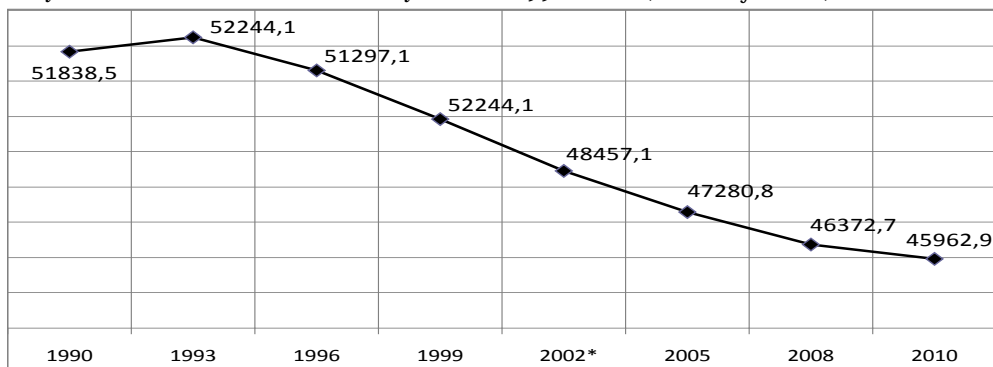
Kryzys demograficzny nie jest zjawiskiem występującym wyłącznie w tym państwie i wynika z ogólnych tendencji związanych m.in. ze zmianą struktury gospodarki i stylu życia czy też polityki społecznej państw. Jednak w Ukrainie po 1991 r. skala takich negatywnych czynników, jak obniżenie długości życia, spadek liczby urodzeń i wysoka śmiertelność oraz ujemne saldo migracji były i w dalszym ciągu są szczególnie niekorzystne. Wskutek tych czynników Ukraina na przestrzeni ostatnich kilkunastu lat przeżywała ostry kryzys demograficzny. Jego potwierdzeniem są zatrważające dane dotyczące liczby ludności tego państwa. Wynika z nich, że na przestrzeni ostatnich 20 lat liczba Ukraińców zmniejszyła się o prawie sześć milionów i wg danych z 2010 r. wynosiła niecałe 45,9 milionów. Na podstawie tego wskaźnika można stwierdzić, że w Ukrainie występuje zjawisko depopulacji w skali rzadko spotykanej w warunkach pokojowych. Dokładne dane na ten temat przedstawiają wykres i tabela numer 1.

Przyczyn tych negatywnych zjawisk demograficznych należy szukać przede wszystkim w głębokim kryzysie społeczno-gospodarczym, jaki miał miejsce w Ukrainie po 1991 r. Ukraińscy demografowie często wskazują również na przyczyny hi-

storyczne jako czynniki w pewnym sensie poprzedzające i wzmacniające ich skalę<sup>1</sup>. Kryzys gospodarczy był jednak najważniejszą i bezpośrednią przyczyną obecnej tragicznej sytuacji demograficznej. Przejawiał się on głównie w postaci następujących zjawisk:

- ubóstwo, bezrobocie, niski poziom życia ludności, szczególnie osób starszych, niechęć do posiadania większej liczby dzieci w związku z trudną sytuacją materialną;
- wysoki poziom śmiertelności;
- wysoki poziom migracji zewnętrznej ludności;
- zła sytuacja ekologiczna, przede wszystkim w regionach wysoko uprzemysłowionych;
- słaba jakość systemu opieki zdrowotnej (szczególnie na prowincji);
- brak profilaktyki chorób społecznych i rozprzestrzenianie się epidemii gruźlicy i HIV, narkomania;
- brak przez długi okres polityki pronatalistycznej państwa;
- brak kampanii informacyjnych na temat zdrowego stylu życia i walki z uzależnieniem alkoholowym oraz tytoniowym. W Ukrainie w dalszym ciągu ceny na te produkty są bardzo niskie i jest ona jednym z nielicznych państw w Europie, gdzie jeszcze do niedawna nie walczono z tymi problemami metodami podwyższania akcyzy i ograniczania dostępności<sup>2</sup>.

Wykres nr 1. Liczba ludności Ukrainy w latach 1990–2010 (dane w tys. osób)



\* dane Spisu Powszechnego z 2001 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Państwowego Komitetu Statystycznego Ukrainy z uwzględnieniem danych z początku stycznia każdego roku.

<sup>1</sup> *Демографічна криза в Україні: причини та наслідки*, за ред. С. І. Пирожкова, Київ 2003, s. 4; Л. В. Черничук, *Демографічна політика: основні вектори в умовах кризи*, „Збірник наукових праць. Економічні науки”, 2009, Випуск 5, [http://www.nbu.gov.ua/portal/soc\\_gum/znpn/2009\\_5/12.Demografichna%20polityka.pdf](http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/znpn/2009_5/12.Demografichna%20polityka.pdf), s. 1 (dostęp: 27.01.2011); *Україна: утвердження незалежної держави (1991–2001)*, відп. ред. В.М. Литвин, Київ 2001, s. 269–270. Zob. także: A. Jelonek, *Ludność Ukrainy*, [w:] *Україна. Теразнієшзоść і przeszłość*, pod red. M. Karasia, A. Podrazy, Kraków 1970, s. 65–81.

<sup>2</sup> Л. В. Черничук, op. cit., s. 1–3; *Людський розвиток регіонів України: аналіз та прогноз*, за ред. Е.М. Лібанової, Київ 2007, s. 154–158; М. Борода, *Звідки беруться діти: політика спрямована на підвищення народжуваності в Україні*, „Перспективні дослідження”, 2010, № 1, s. 8–9, 14.

Zobacz: *Населення*, [http://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2007/ds/nas\\_rik/nas\\_u/nas\\_rik\\_u.html](http://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2007/ds/nas_rik/nas_u/nas_rik_u.html) (dostęp: 27.01.2011).

Z danych statystycznych wynika, że najwyższy ubytek ludności w Ukrainie występował we wschodnich regionach państwa, a najgorsza sytuacja miała miejsce w obwodach czernihowskim, sumskim, donieckim, połtawskim i ługańskim. Jedy- nym regionem, który w ostatnich latach odnotowywał dodatni przyrost rzeczywisty, był obwód zakarpacki, co należy wiązać z jego odmiennością i zdecydowanie lepszą sytuacją ekologiczną oraz zachowaniem tradycyjnego stylu życia<sup>3</sup>.

Liczba ludności Ukrainy z uwzględnieniem podziału terytorialnego w latach 1990–2010.

Tabela nr 1A.

<b>Obwody</b>	<b>1990</b>	<b>1995</b>	<b>2000</b>	<b>2002</b>	<b>2003</b>	<b>2004</b>
winnicki	1925,6	1889,7	1811,0	1772,4	1753,9	1736,2
wołyński	1063,4	1078,3	1067,7	1060,7	1054,7	1048,8
dniepropietrowski	3899,4	3888,8	3662,6	3567,6	3532,8	3502,9
doniecki	5339,2	5266,9	4953,4	4841,1	4774,4	4720,9
żytomierski	1537,5	1493,1	1422,3	1389,4	1373,9	1359,9
zakarpacki	1258,1	1288,1	1263,9	1258,3	1253,9	1251,1
zaporoski	2091,6	2094,8	1970,2	1929,2	1909,3	1892,6
iwano-frankowski	1431,4	1466,8	1430,1	1409,7	1403,7	1397,8
kijowski	1947,6	1911,6	1861,5	1827,9	1808,3	1793,9
kirowohradzki	1240,5	1236,2	1164,5	1133,1	1115,7	1100,0
ługański	2866,9	2827,1	2628,6	2546,2	2507,3	2472,6
lwowski	2754,1	2770,3	2676,9	2626,5	2611,0	2598,3
mikołajewski	1336,2	1352,1	1294,2	1264,7	1251,5	1240,4
odeski	2638,2	2606,5	2510,4	2469,1	2448,2	2430,0
połtawski	1757,0	1752,8	1673,5	1630,1	1609,4	1590,5
równieński	1173,3	1194,5	1183,3	1173,3	1168,3	1164,2
sumski	1431,4	1411,1	1336,9	1299,7	1279,9	1261,7
tarnopolski	1171,5	1177,7	1156,9	1142,4	1134,2	1126,6
charkowski	3196,6	3123,3	2965,9	2914,2	2887,9	2866,7
chersoński	1248,8	1275,2	1205,6	1175,1	1161,4	1149,8
chmielnicki	1522,6	1517,0	1458,9	1430,8	1414,9	1401,1

<sup>3</sup> Л. В. Черничук, *op. cit.*, s. 2–3.

czerkaski	1531,6	1517,6	1438,0	1403,0	1386,6	1372,5
czerniowiecki	938,5	945,4	932,3	922,8	918,5	914,6
czernihowski	1412,6	1367,3	1279,7	1245,3	1225,2	1206,8
m. Kijów	2624,4	2643,8	2615,3	2611,3	2621,7	2639,0
m. Sewastopol	398,1	411,4	387,2	379,5	378,5	378,4
Krym	2102,4	2221,0	2079,0	2033,7	2018,4	2005,1
<b>Ukraina (ogółem)</b>	<b>51838,5</b>	<b>51728,4</b>	<b>49429,8</b>	<b>48457,1</b>	<b>48003,5</b>	<b>47622,4</b>

Tabela 1B

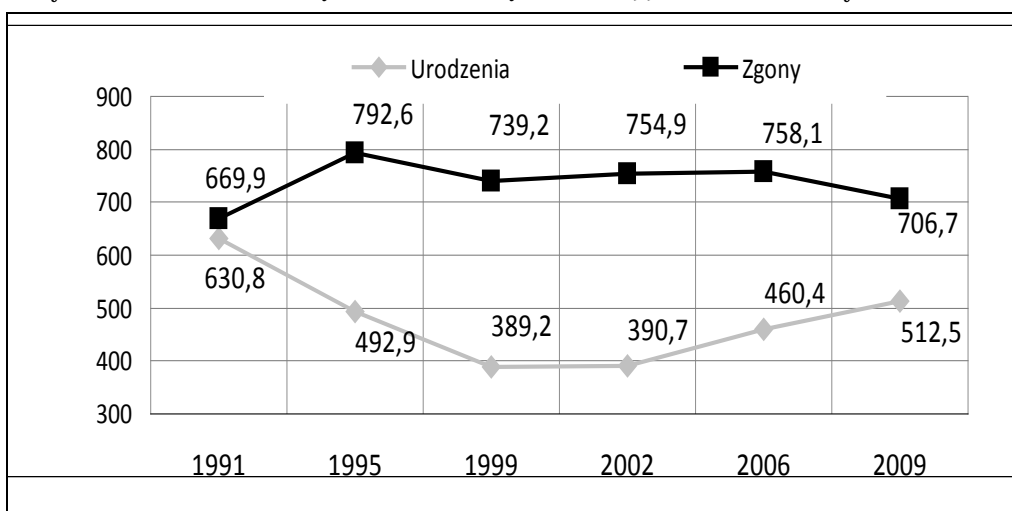
<b>Obwody</b>	<b>2005</b>	<b>2006</b>	<b>2007</b>	<b>2008</b>	<b>2009</b>	<b>2010</b>
winnicki	1720,1	1701,6	1686,5	1672,2	1660,0	1650,6
wołyński	1044,8	1040,4	1038,0	1036,4	1036,2	1036,7
dniepropietrowski	3476,2	3447,2	3422,9	3398,4	3374,2	3355,5
doniecki	4671,9	4622,9	4580,6	4538,9	4500,5	4466,7
żytomierski	1345,3	1330,1	1317,1	1305,5	1294,2	1285,8
zakarpacki	1248,5	1245,4	1243,8	1242,6	1243,4	1244,8
zaporoski	1877,2	1861,0	1846,9	1832,9	1821,3	1811,7
iwano-frankowski	1393,6	1388,9	1385,4	1382,6	1381,1	1380,7
kijowski	1778,9	1763,8	1751,1	1737,3	1727,9	1721,8
kirowohradzki	1083,9	1067,2	1053,1	1039,7	1027,0	1017,8
łuhański	2440,3	2409,1	2381,9	2355,4	2331,8	2311,6
lwowski	2588,0	2577,1	2568,4	2559,8	2552,9	2549,6
mikołajewski	1229,5	1219,6	1211,9	1203,6	1195,8	1189,5
odeski	2415,7	2402,2	2395,5	2394,7	2392,2	2391,0
połtawski	1572,5	1554,9	1540,5	1524,9	1511,4	1499,6
równieński	1160,7	1156,5	1154,4	1152,0	1151,0	1151,6
sumski	1243,9	1226,3	1211,4	1196,8	1184,0	1172,3
tarnopolski	1119,6	1112,1	1105,4	1098,6	1093,3	1088,9
charkowski	2848,4	2829,0	2812,1	2795,9	2782,4	2769,1
chersoński	1138,2	1126,5	1117,1	1107,5	1099,2	1093,4
chmielnicki	1388,0	1373,4	1361,4	1350,3	1341,4	1334,0

czerkaski	1357,1	1341,5	1328,0	1315,5	1304,2	1295,2
czerniowiecki	911,5	908,2	906,3	904,5	904,1	904,4
czernihowski	1187,7	1168,5	1151,9	1135,9	1121,3	1109,7
m. Kijów	2666,4	2693,2	2718,1	2740,2	2765,5	2785,1
m. Sewastopol	378,6	379,1	379,2	379,5	380,1	380,5
Krym	1994,3	1983,8	1977,1	1971,1	1967,3	1965,3
<b>Ukraina (ogółem)</b>	<b>47280,8</b>	<b>46929,5</b>	<b>46646,0</b>	<b>46372,7</b>	<b>46143,7</b>	<b>4596,9</b>

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Статистичний збірник „Регіони України” 2010, Частина I*, ред. О. Г. Осауленка, Київ 2010, s. 109–110.

Wprawdzie wraz z poprawianiem się sytuacji gospodarczej udało się powstrzymać skalę kryzysu i, jak wynika z wykresu nr 2, po przełomowym 2002 r. następuje obniżenie liczby zgonów i wzrost liczby urodzeń. Ukraina jednak w dalszym ciągu zajmuje pod tym względem jedno z najgorszych miejsc na świecie.

Wykres nr 2. Ruch naturalny ludności Ukrainy w latach 1991–2009 (dane w tys. osób).



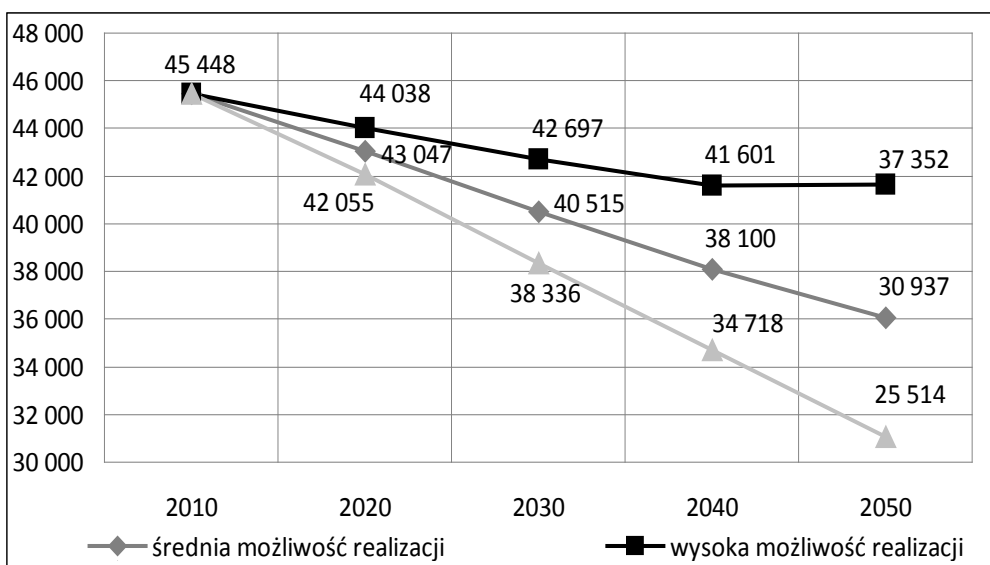
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Państwowego Komitetu Statystycznego Ukrainy: *Населення*, [http://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2007/ds/nas\\_rik/nas\\_u/-nas\\_rik\\_u.html](http://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2007/ds/nas_rik/nas_u/-nas_rik_u.html) (dostęp: 27.01.2011).

W 2009 r. doszło do przełomu i wzrostu liczby urodzeń nad zgonami. Oprócz wypłaty „becikowego” z pewnością wpływ na tę pozytywną zmianę miały takie czynniki, jak promocja zdrowego stylu życia i walka z chorobami społecznymi, wzrost cen na artykuły alkoholowe i tytoń. Kolejnym istotnym czynnikiem tzw. **baby-boomu** w Ukrainie jest zdecydowanie większa liczba małżeństw zawartych w 2007 i 2008 r. w związku z uważanymi za symboliczne datami 07. 07. 2007 oraz 08. 08. 2008. Potwierdzają to dane z 2008 r. W trzecim kwartale tego roku ślub

wzięło ponad 106 tys. par, podczas gdy w drugim kwartale odsetek ten wyniósł 48 tys. Wynikające z tego zjawisko „baby-boomu” będzie jednak krótkotrwałe, biorąc pod uwagę dotychczasową skalę rozwodów w Ukrainie. Z danych wynika, że ich odsetek jest wysoki i ok. 60 proc. małżeństw ulega rozpadowi<sup>4</sup>.

Dlatego też dalsze prognozy liczby ludności nie są optymistyczne. Przedstawione poniżej przewidywania ONZ w wariantcie optymistycznym zakładają, że do 2050 r. liczba mieszkańców Ukrainy zmniejszy się do 41,6 mln ludzi. Wariant pesymistyczny określa natomiast liczbę ludności na poziomie 31 mln.

Wykres nr 3. Prognoza ONZ rozwoju sytuacji demograficznej w Ukrainie do 2050 (dane w mln)



Źródło: opracowanie własne na podstawie: *World Population Prospects: The 2010 Revision*, Population Division of the Department of Economic and Social Affairs of the United Nations Secretariat, <http://esa.un.org/unpd/wpp/unpp/p2kodata.asp> (dostęp: 29.05.2011).

Polityka demograficzna jest stałym elementem kampanii wyborczych, a w wyborach prezydenckich 2010 r. Wiktor Fedorowicz Janukowycz złożył nawet zupełnie nierealną obietnicę wzrostu liczby Ukraińców do poziomu 50 mln w 2020 r. W tym zakresie politycy proponują zazwyczaj najbardziej nośne hasła kolejnego zwiększania wartości „becikowego”, jednak specjaliści podważają sens takich rozwiązań. Demografowie podkreślają, że bez strukturalnej przebudowy systemu społeczno-gospodarczego i ochrony zdrowia jednorazowa wypłata świadczeń nie będzie przynosić pożądanego efektów. Tym bardziej, że już obecnie pojawiają się problemy z wypłacaniem gwarantowanych środków i korzystaniem z przyznanych ulg<sup>5</sup>.

<sup>4</sup> В. Черничук, *op. cit.*, s. 3; *В Україні більше одружуються, менше розлучаються*, „День”, 06.02.2007.

<sup>5</sup> А. Котляр, *50 миллионов украино-китайцев или об особенностях демографического популизма украинских политиков*, „Зеркало недели”, 26. 12. 2009. *Por.: Шлюб, сім'я та...*, s. 193–207. *Zob. także: М. Борода, op. cit.*, s. 31–38.

### Struktura narodowościowa niepodległej Ukrainy

Bardzo istotnym czynnikiem wpływającym na uwarunkowania społeczne i demograficzne każdego państwa jest występowanie na jego terytorium mniejszości narodowych. Zgodnie z danymi spisu powszechnego z 2001 r. Ukrainę zamieszkuje 130 narodowości, co czyni ją państwem wielonarodowym. W poniższej tabeli przedstawione zostały dane dotyczące składu narodowościowego Ukrainy w 2001 r.

Tabela nr 2. Struktura narodowościowa Ukrainy w 2001 r.

Narodowość	Liczebność	Odsetek %.	
		2001	1989
Ukraińcy	37 541,7 mln	77,8	72,7
Rosjanie	8 334,1 mln	17,3	22,1
Białorusini	275,8 tys.	0,6	0,9
Moldawianie	258,6 tys.	0,5	0,6
Tatarzy krymscy	248,2 tys.	0,5	0,0
Bułgarzy	204,6 tys.	0,4	0,5
Węgrzy	156,6 tys.	0,3	0,4
Rumuni	151 tys.	0,3	0,3
Polacy	144,1 tys.	0,3	0,4
Żydzi	103,6 tys.	0,2	0,9
Ormianie	99,9 tys.	0,2	0,1
Grecy	91,5 tys.	0,2	0,2
Tatarzy	73,3 tys.	0,2	0,2
Cyganie	47,6 tys.	0,1	0,1
Azerowie	45,2 tys.	0,1	0,0
Gruzini	34,2 tys.	0,1	0,0
Niemcy	33,3 tys.	0,1	0,1
Gagauzi	31,9 tys.	0,1	0,1
Pozostali	177,1 tys.	0,4	0,4

Opracowanie na podstawie: *Про кількість та склад населення України за підсумками Всеукраїнського перепису населення 2001 року*, <http://2001.ukrcensus.gov.ua/results/-general/nationality/> (dostęp: 16.05.2011).

Największą grupą narodowościową w Ukrainie są Rosjanie. W porównaniu z danymi z 1989 r. ich liczba spadła o prawie 3 mln, jednak w dalszym ciągu jest wysoka i wynosi ponad 8 mln. W związku z tym kwestia jej sytuacji prawnej, szkolnictwa itp. jest stałym elementem stosunków ukraińsko-rosyjskich po 1991 r., a w okresie prezydentury Wiktora Andrijowicza Juszczenki na tym tle dochodziło do

wielu konfliktów. Tak duża mniejszość narodowa jest również ważnym elementem w polityce Rosji, która dzięki jej istnieniu zachowuje istotny mechanizm wpływu na procesy społeczno-polityczne w Ukrainie<sup>6</sup>. Jak wynika z powyższej tabeli, po 1989 r. na Ukrainie doszło do wzrostu liczby Tatarów krymskich, którzy zdecydowali się na powrót z miejsc deportacji oraz spadku liczby Żydów, którzy wyjeżdżali głównie do Izraela<sup>7</sup>.

Należy podkreślić, że podanie dokładnej liczby mniejszości polskiej jest trudne i uzależnione od przyjętych kryteriów. Spis powszechny przeprowadzony jeszcze w czasach istnienia ZSRR podawał liczbę 219 tys. Polaków, jednak omawiany już spis z 2001 r. pokazał zdecydowany spadek liczby polskiej ludności, która oszacowana została na 144,1 tys.<sup>8</sup>. Dane te przez działaczy polonijnych uważane są jednak za niewiarygodne. Fakt ten tłumaczą obawą starszych ludzi przed ujawnianiem polskości, ponieważ tak zostali wychowani w systemie totalitarnym i boją się przyznawać do swoich korzeni<sup>9</sup>.

Jeszcze przed formalnym zatwierdzeniem niepodległości kwestia sytuacji mniejszości narodowych była przedmiotem obrad ukraińskiego parlamentu. 1 listopada 1991 r. Rada Najwyższa przyjęła „Deklarację praw narodowości Ukrainy”. Wszystkim mniejszościom zagwarantowała ona równość praw politycznych, gospodarczych, społecznych i kulturalnych, a także swobodę posługiwania się własnymi językami. Łamanie tych praw było natomiast karalne<sup>10</sup>. Prawa przyznane przez tę deklarację zostały potwierdzone już przez niepodległe państwo w specjalnej ustawie o mniejszościach narodowych z 25 czerwca 1992 r.<sup>11</sup>

W kwestii zagwarantowania praw mniejszościom narodowym ukraińskie prawo odpowiada standardom ogólnoeuropejskim i jest zgodne z „Konwencją ramową Rady Europy o ochronie mniejszości narodowych”. W praktyce również nie było przypadków zaplanowanej dyskryminacji, a częste spory na tym tle z Rosją były najczęściej elementem bieżącej polityki. Inną kwestią jest wsparcie finansowe dla organizacji reprezentujących poszczególne mniejszości, które w związku z trudną sytuacją gospodarczą praktycznie nie istniało. Z tego też powodu stworzona 29 kwietnia 1992 r. dekretem Krawczuka „Fundacja rozwoju kultury mniejszości narodowych” po czterech latach istnienia zakończyła swoją działalność<sup>12</sup>.

<sup>6</sup> N. Horska, *Mniejszość rosyjska na Ukrainie*, [w:] *Ukraina w stosunkach międzynarodowych*, pod red. M. Pietrasia, T. Kapuśniaka, Lublin 2007, s. 64–86. Szerzej na ten temat zob.: *eadem*, *Aktywność narodowa mniejszości rosyjskiej na Ukrainie (1991–2004)*, Toruń 2009, s. 68–308. Zob. T. Kuzio, *Ukraine. State and nation building*, London–New York 1998, s. 91–99.

<sup>7</sup> *Про кількість та склад населення України...*

<sup>8</sup> *Ibidem*.

<sup>9</sup> W. Pliński, *Bądźmy dumni z polskiego pochodzenia*, <http://web.archive.org/web/200708-11093129/http://polonia-polska.pl/index.php?id=gl30318> (dostęp: 16. 05. 2011).

<sup>10</sup> *Декларація прав національностей України*, <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/-main.cgi?nreg=1771-12> (dostęp: 16.05.2011); W. Baluk, *Koncepcje polityki narodowościowej Ukrainy. Tradycje i współczesność*, Wrocław 2002, s. 207–208.

<sup>11</sup> *Закон України Про національні меншини в Україні*, „Голос України”, 16. 07. 1992; W. Baluk, *op. cit.*, s. 208–210.

<sup>12</sup> *Указ Президента України Про Фонд розвитку культур національних меншин України*, <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=279%2F92> (dostęp: 16. 05. 2011); *Указ Президента України Про ліквідацію Фонду розвитку культур національних меншин України*, „Урядовий кур’єр”, 01.10.1996; E. Jabłoński, *Polacy na Ukrainie. Wybór dokumentów prawnych. Wstęp*, Warszawa 2000.



## Ukraińska diaspora

Omawiając czynniki narodowościowe, należy również wspomnieć o kwestii licznej diaspory ukraińskiej rozproszonej po wielu regionach świata. Początek procesu emigracji miał miejsce pod koniec XIX w. i można podzielić go na kilka etapów:

- pierwszy od końca XIX w. do początku pierwszej wojny światowej warunkowany przeważnie motywami społeczno-gospodarczymi;
- drugi w okresie międzywojennym spowodowany przyczynami zarówno gospodarczymi, jak i politycznymi;
- trzeci w okresie drugiej wojny światowej i w czasach powojennych spowodowany głównie przyczynami ekonomicznymi;
- czwarty rozpoczął się pod koniec XX w. i ma wyłącznie charakter emigracji zarobkowej<sup>13</sup>.

Należy podkreślić, że dane dotyczące ukraińskiej diaspory są rozbieżne i wahają się od 12 do 20 mln osób. Najwięcej Ukraińców mieszka w Rosji. Według spisu powszechnego z 2002 r. narodowość ukraińską deklaruje 2,9 mln osób z obywatelstwem rosyjskim. Dane nieoficjalne mówią jednak nawet o liczbie ponad 10 mln. Duża liczba etnicznych Ukraińców mieszka również w Kanadzie. Według danych spisu z 2006 r. w państwie tym mieszka 1,2 mln osób pochodzenia ukraińskiego. Z kolei dane spisu w Stanach Zjednoczonych Ameryki z 2000 r. wskazują, że liczba etnicznych Ukraińców wynosi blisko 900 tys. (nieoficjalnie 1,5 mln). Duży odsetek Ukraińców mieszka również w następujących państwach: Brazylia (600 tys.), Kazachstan (550 tys.), Mołdawia (455 tys.), Argentyna (300–350 tys.), Białoruś (237 tys., nieoficjalnie ok. dwa razy więcej), Niemcy (140 tys.), Uzbekistan (ponad 95 tys.), Rumunia (ponad 60 tys.), Łotwa (prawie 57 tys.)<sup>14</sup>.

Analizując kwestię mniejszości ukraińskiej w Polsce, należy podkreślić, że niezwykle trudno podać jest jej rzeczywistą liczbę. Specjaliści proponowali różne dane szacunkowe, które wahały się od 150 do nawet 500 tys. Ta ostatnia liczba wydaje się jednak zdecydowanie zawyżona i należy zakładać, że w Polsce pod koniec lat 90. żyło ok. 200–300 tys. Polaków ukraińskiego pochodzenia<sup>15</sup>. Kompletnie niewiarygodny w tej kwestii jest spis powszechny z 2002 r., który nie odzwierciedlił rzeczywistości, ponieważ według jego danych liczba Ukraińców w Polsce to tylko niewiele ponad 30 tys.<sup>16</sup> Do przeprowadzenia tego spisu szereg zastrzeżeń składali sami Ukraińcy, którzy podkreślali mające miejsce wypadki automatycznego wpisywania polskiej narodowości czy też wpisywania ołówkiem osób deklarujących narodowość ukraińską<sup>17</sup>.

Polscy Ukraińcy zamieszkują głównie województwa: pomorskie, zachodniopomorskie, warmińsko-mazurskie, dolnośląskie, lubuskie, małopolskie, podla-

<sup>13</sup> *Українська громада в країнах світу*, <http://www.mfa.gov.ua/mfa/ua/publication/content/32687.htm> (dostęp: 16.05.2011); O. V. Shamshur, *Ukraine in the Context of New European Migrations*, „International Migration Review”, Vol. 26, No. 2, Summer 1992, s. 258.

<sup>14</sup> *Ibidem*.

<sup>15</sup> *Mniejszości narodowe i etniczne w Polsce. Informator 2003*, pod red. Lecha Nijakowskiego, Sławomira Łodzińskiego, Warszawa 2003, s. 34–35.

<sup>16</sup> *Ludność według deklaracji narodowościowej oraz posiadania obywatelstwa polskiego w 2002 roku*, tablica 33, Główny Urząd Statystyczny, [http://www.stat.gov.pl/dane\\_spol-gosp/nsp/ludnosc/tab\\_wynik.xls](http://www.stat.gov.pl/dane_spol-gosp/nsp/ludnosc/tab_wynik.xls)

<sup>17</sup> *Stanowisko Związku Ukraińców w Polsce wobec kwestii likwidacji skutków akcji „Wisła”*, Warszawa 2002, s. 3.

skie i podkarpackie. Osoby żyjące w województwach podkarpackim i małopolskim to zazwyczaj wysiedleńcy akcji „Wisła”, którzy powrócili w rodzinne strony po roku 1956, odkupując na nowo własne gospodarstwa i ziemię<sup>18</sup>.

\*\*\*

Z przedstawionej analizy wynika jednoznacznie, że najważniejszą przyczyną pogarszającej się sytuacji demograficznej Ukrainy po 1991 r. był występujący w tym państwie kryzys gospodarczy. Wysoki poziom ubóstwa, śmiertelności i bezrobocia, przy bardzo niskim poziomie życia ludności wpłynęły w zasadniczy sposób na sytuację demograficzną i wraz z innymi negatywnymi czynnikami doprowadziły do wystąpienia w Ukrainie zjawiska depopulacji. Wskutek tych negatywnych tendencji władze Ukrainy zdecydowały się na wprowadzenie mechanizmów pronatalistycznych, w tym m.in. jednorazową wypłatę pomocy finansowej przy narodzinach dziecka. Polityka ta przyniosła pożądane efekty i w 2009 r. doszło do istotnego przełomu, gdyż wówczas miał miejsce wzrost liczby urodzeń nad zgonami. Jednorazowa wypłata świadczeń nie stanowi jednak rozwiązania problemu demograficznego Ukrainy w długoterminowej perspektywie. Ukraińscy demografowie podkreślają, że niezbędne są kompleksowe działania skierowane na strukturalną zmianę systemu gospodarczego i ochrony zdrowia oraz zdecydowanie większe zaangażowanie państwa w tym zakresie. Realizacja tych postulatów będzie jednak niezwykle trudna, uwzględniając głęboki kryzys gospodarczy, w jakim Ukraina znajduje się od kilku lat.

**Piotr Bajor. The Determinants and Development of the Demographic Situation in Ukraine after 1991**

Studies presented in this paper are connected with the demographic situation of Ukraine after the collapse of the Soviet Union in 1991. At that time Ukraine was one of the most numerous countries in Europe, with almost 52 mln of people; however in the next years a radical decline has been observed. This article presented the most important factors which have influenced this process as well as actions made by Ukrainian authorities to fight with the phenomena.

---

<sup>18</sup> *Mniejszości narodowe i etniczne...*, s. 34–35.